

میراث مکتوم اردبیل، کتاب دوم

از آرتَه‌ویل تا اردبیل

جلد ۱

(بارش‌نسی قدیمی‌ترین اسناد تصویری اردبیل از دیرباز تاکنون)

www.ketab.ir

تألیف:

رحمان شاه‌محمد اردبیلی

از آرت‌هویل تا اردبیل

سرشناسه	شاه‌محمد اردبیلی، رحمان، ۱۳۴۸
عنوان و نام پدید آور	از آرت‌هویل تا اردبیل (جلد ۱) / رحمان شاه‌محمد اردبیلی
مشخصات نشر کتاب	اردبیل: انتشارات مکارمی، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	۲۵۴ ص. : مصور، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۶۱۵-۸-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	اردبیل -- تاریخ -- اسناد مدارک
رده بندی کنگره	۱۳۰۴ س ۳۵ / ۲۰۷۳ DSR
رده بندی دیویی	۱۰۰۹ / ۱۰۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۱۴۶۱۲۶

نام کتاب: از آرت‌هویل تا اردبیل (جلد ۱)، بازشناسی ادبی‌ترین اسناد تصویری اردبیل از دیرباز تاکنون

تألیف: رحمان شاه‌محمد اردبیلی ♦ ویراستار: علی مدحی نیا ♦ ناشر: انتشارات مکارمی

طراح و صفحه‌آرا: حجت مجرد ♦ خدمات کامپیوتری: خدمات دانشجویی سعید ♦ چاپ و صحافی: شیران نگار

شابک: ۵ - ۸ - ۹۴۶۱۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸ ♦ نوبت چاپ: اول ♦ سال چاپ: ۱۳۹۵ ♦ قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

انتشارات مکارمی: اردبیل، عالی قاپو، خیابان سیمتری، مجتمع تجاری، خدماتی مهدیه، طبقه‌ی دوم، پلاک ۳۵

تلفن: ۰۴۵۳۳۳۳۰۳۹۳ - همراه: ۰۹۱۴۴۵۲۶۳۴۷ - پست الکترونیکی: Makaremi.ali@gmail.com

فهرست مطالب

- مقدمه

♦ فصل ۱

۱۷ - اردبیل و وجه تسمیه‌ی آن

♦ فصل ۲

۲۳ - اردبیل در متون و کتب نویسندگان شرق

♦ فصل ۳

۴۳ - اردبیل در سفرنامه‌ها و گزارش‌های اروپاییان

♦ فصل ۴

۷۱ - تاریخچه‌ی نقشه‌نگاری در ایران و جهان

♦ فصل ۵

۷۹ - اردبیل در نقشه‌های تاریخی جغرافی‌دانان ایرانی - اسلامی

- اردبیل در نقشه‌ی ابن حوقل، ۳۵۷ ش.

- اردبیل در خط سیر ابودولف، ۳۰۷ ش.

- اردبیل در نقشه‌های اصطخری، ۳۶۵ ش.

- اردبیل در نقشه‌ی ادریسی، قرن ششم هجری، مقارن با ۵۳۴ ش.

- اردبیل در نقشه‌ی کاتب چلبی، ۱۰۲۶ ش.

- اردبیل در نقشه‌ی ابراهیم متفرقه، ۱۱۰۷ ش

♦ فصل ۶

۹۳ - اردبیل در نقشه‌های تاریخی اروپایی‌ها

- اردبیل در نقشه‌ی آبراهام اورتلیوس، ۹۵۱ ش.

- اردبیل در نقشه‌ی پیتر وندر آ از سرزمین‌های مورد بازدید آنتونی جنکینسون

- اردبیل در نقشه‌ی خط سیر پیتر دلاواله

- اردبیل و خط سیر اولئاریوس و ماندلسو در نقشه‌ی پیه رِ دوال

- خط سیر اولتاریوس از ترکی تا اردبیل در نقشه‌ی بورگینون دانویل
- اردبیل در نقشه‌ی اقتباسی پیه ر دووال از امپراطوری اعراب
- اردبیل در نقشه‌ی یواخیم اوتنس

♦ فصل ۷

- نقشه‌های شهری اردبیل از دیرباز تا دوره‌ی معاصر ۱۰۹
- نقشه‌ی شهری روس‌ها از اردبیل، ۱۲۰۵ ش.
- نقشه‌ی اول روس‌ها از اردبیل
- نقشه‌ی دوم روس‌ها از اردبیل
- نقشه‌ی سوم روس‌ها از اردبیل
- نقشه‌ی چهارم روس‌ها از اردبیل
- نقشه‌ی نظامیان ایلان از اردبیل، ۱۳۰۷ ش.
- اولین نقشه‌ی رسمی اردبیل، ۱۳۴۷ ش.

♦ فصل ۸

- چشم اندازها و دورنماهای اردبیل ۱۲۳
- اولین طرح منتسب به اولتاریوس از اردبیل، ۱۰۱۶ ش.
- دومین طرح منتسب به اولتاریوس از اردبیل
- سومین طرح منتسب به اولتاریوس از اردبیل
- چهارمین طرح منتسب به اولتاریوس از اردبیل، ۱۰۰۲ ش.
- پنجمین طرح منتسب به اولتاریوس از اردبیل، ۱۱۰۵ ش.
- طرح کورنلیس دوپراون از اردبیل، ۱۰۸۱ ش.
- طرح‌های آلن مانسون ماله از اردبیل، ۱۰۶۱ ش.

♦ فصل ۹

- طرح‌های دستی و نقاشی‌های به جای مانده از جزئیات و بناهای اردبیل ۱۳۹
- طرح کورنلیس دوپراون از پلی در نزدیکی اردبیل
- طرح کورنلیس دوپراون از بقعه‌ی شیخ کلخوران
- طرح جیمز یوستینین موریه از بقعه‌ی شیخ صفی، حدود ۱۱۹۴ ش.
- طرح‌های دستی برونو شولتس از بناهای اردبیل
- طرح برونو شولتس از دیوار شمال غربی قندیل خانه در بقعه‌ی شیخ صفی
- طرح برونو شولتس از کاشیکاری دیوارهای بقعه‌ی شیخ صفی
- طرح برونو شولتس از دیوار مسجد جمعه

- طرح جیمز یوستینین موریه از بقعه‌ی شیخ صفی، حدود ۱۱۹۴ ش.

- طرح‌های دستی برونو شولتس از بناهای اردبیل

- طرح برونو شولتس از دیوار شمال غربی قندیل خانه در بقعه‌ی شیخ صفی

- طرح برونو شولتس از کاشیکاری دیوارهای بقعه‌ی شیخ صفی

- طرح برونو شولتس از دیوار مسجد جمعه

- طرح برونو شولتس از بقعه‌ی شیخ کلخوران

- طرح کاشیکاری‌های بقعه‌ی شیخ صفی با امضای آر. هین

- کاشیکاری پنجره‌ی جوار درب ورودی کفش کن با امضای آر. هین

- طرح کاشیکاری پنجره‌ی دوم دیوار قندیل خانه به امضای آر. هین

- طرح ماکسیم سیرو از مسجد جمعه بر اساس طرح دوبراون

♦ فصل ۱۰

۱۵۵ - قدیمی‌ترین طرح‌های فنی و هندسی بناهای تاریخی اردبیل

- طرح نظامیان روس از پلان ناچین قلعه

- نقشه‌های فنی روس‌ها از بقعه‌ی شیخ صفی الدین اردبیلی

- نقشه‌ی فنی فردریش زاره از بقعه‌ی شیخ صفی الدین اردبیلی

- نقشه‌ی فنی برونو شولتس از بقعه‌ی شیخ صفی الدین اردبیلی

- نقشه‌ی فنی برونو شولتس از بقعه‌ی شیخ جبرائیل کلخوران

- طرح‌های فنی از مسجد جمعه

- نقشه‌های ماکسیم سیرو از مسجد جمعه

♦ فصل ۱۱

۱۶۹ - عکس‌های زمینی از بناها و بافت تاریخی اردبیل

- عکس‌های آنتوان سوریوگین از اردبیل

- عکس‌های علی‌خان والی از اردبیل و جزئیات بناهای آن

- عکس‌های احتمالی علی‌خان والی، منتسب به دموورگان

- عکس‌های فردریش زاره از بناهای اردبیل

- عکس‌های متفرقه در دهه‌های گذشته از اردبیل

♦ فصل ۱۲

۲۴۵ - عکس‌های هوایی اردبیل

۲۵۱ - منابع و مآخذ

|| مقدمه ||

سال‌ها از عمر اردبیل، این کهن‌بوم باستانی می‌گذرد. گردشگران و سیاحان بسیاری به این سرزمین آمده‌اند و هر کدام از آن‌ها این شهر را از زاویه‌ای به تماشا ایستاده‌اند و گاه در سودای حفظ هویت ملتی که در برهه‌هایی از تاریخ جلوه‌های مخملینی داشته‌اند دیده‌ها و شنیده‌های خود را ثبت و ضبط و یا طراحی و عکاسی نموده‌اند تا از روزنه‌ی تاریخ سهمی از آنچه را که بوده است به آیندگان برسانند.

اسناد مکتوب و طرح‌ها و عکس‌های فراوانی از این تماشاگران تاریخ به یادگار مانده است که هریک از آن‌ها لایه‌هایی از زوایای فراموش شده و خاطرات نارت شده‌ی ملتی را روایت می‌کند.

آثار تصویری به جا مانده از روزگاران گذشته گاه جلوه‌ی هنری دارد و گاه با اهداف علمی، نظامی و یا اطلاع رسانی خلق شده‌اند. هرچه هست و آنچه باقی مانده آن قدر هست که بتوان در آن‌ها تأمل کرد و بهره‌ها گرفت. تنوع این آثار برای صاحبان هم‌نوع سلیقه‌ها و دانش‌ها حرف و حدیثی دارد؛ شهرسازان، باستان‌شناسان، مورخین و صاحبان دیگر شاخه‌های علم و هنر که با سوز و شور درون، در تپوتاب عاشقانه‌ی بی‌شکیب خویش تلاش پی‌گیر دارند خواهند یافت با سیر در این آثار به چشمه‌های زلالی از ذوق و هنر دست پیدا کنند و آن را در برابر دیدگان‌ها به رخ قرار دهند.

طرح‌ها و تصاویر باقی مانده از روزگاران زمانی می‌تواند به حقایق قطعی برسد که اسناد و آثار مکتوب به آن‌ها یاری برساند. نگارنده در تجزیه و تحلیل طرح‌ها و تصاویر مربوط به اردبیل با دو مشخصه‌ی قابل توجه روبه‌رو می‌شود؛ چند لایگی طرح‌ها و تصاویر؛ فقر آثار مکتوب. این مشکل وی را بر آن می‌دارد تا با عینیت بخشیدن به دریافت‌های ذهنی خود حقایقی قریب به یقین و مناسب ارائه دهد. برای رسیدن به این مطلوب نقشه‌های قدیمی ایران را که در هزار سال گذشته طراحی شده

است جمع‌آوری می‌نماید، بافت شهری اردبیل را در چهارصد سال گذشته بررسی می‌کند و نقشه‌های شهری را که از سیصد سال به این سو طراحی شده‌اند با دقت تمام تجزیه و تحلیل می‌کند و عکس‌های تاریخی شهر را با ظرافت و ریزبینی با این طرح‌ها و نقشه‌ها تطبیق می‌دهد و به سوابق و حواشی هر کدام توجه می‌کند تا ضمن ارائه‌ی دریافت‌های خود کارپایه‌ای را برای پژوهشگران دیگر فراهم کند.

حجم بالای تصاویر و اطلاعات باعث شده است تا این پژوهش در سه مجلد خدمت خوانندگان فهیم و دانشور ارائه شود. جلد اول این مجموعه، به بازشناسی اسناد تصویری اردبیل از قرن سوم هجری تا دوران معاصر می‌پردازد. در جلد دوم یکی از مهم‌ترین اسناد تصویری ایران در دوره‌ی صفوی تجزیه و تحلیل می‌شود تا نقشه‌ی شهری اردبیل در آن برهه از تاریخ احیا شود. در جلد سوم پیوستگی بافت تاریخی شهر اردبیل با دوره‌ی قبل و بعد از صفویان تجزیه و تحلیل می‌شود.

امیدوارم این تلاش همدستانه با شور عاشقانه و تلاش پی‌گیر و شبانه روزی پژوهشگر سخت‌کوش آن به دست آمده است زمینه را برای پژوهش‌های بعدی هموار کند تا بتوانیم غبار روزگاران را از گذشته‌ی زلال، مدنیت و هویت اصیل و سرزمین بزداییم. ان شاءالله تعالی

علی مکارمی‌نیا

خرداد ۱۳۹۵